

ژاپن الگوی توسعه

برداشت‌هایی از کتاب دندان‌های غول

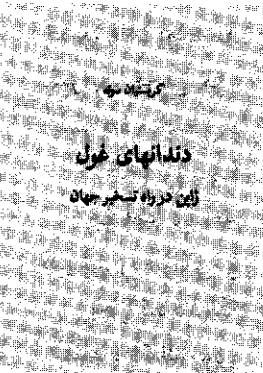
○ دندان‌های غول؛ ژاپن در راه تسخیر جهان

○ تألیف: کریستیان سوته

○ ترجمه: دکتر عباس آگاهی

○ ناشر: آستان قدس رضوی، مشهد، چاپ اول، ۱۳۶۹

○ حسن پرهون

مقدمه

ژاپن در جنگ جهانی دوم شکست خورد و متحمل خسارات فراوانی گردید. خسارات مالی و جانی که جبران آن کار آسانی نبود، اما مردم ژاپن مانم خسارات وارده را نگرفتند و فردای آن روز با تلاشی وصف‌ناپذیر به بازسازی کشور خویش همت گماشتند.

ژاپنی‌ها در قالب برنامه‌های سیزده ساله توسعه جهش‌های بزرگی را آغاز نمودند و هنوز برنامه سوم توسعه آنها به پایان نرسیده بود که جهان به عظمت آنان اعتراف نمود و بسیاری را بر آن داشت تا قرن بیست و یکم را قرن سروری ژاپن بدانند. کشوری فاقد هرگونه ارتش یا تسلیحات پیشرفته اما مخترع به فتح تجاری - تکنولوژیکی جهان.

امروزه هر آنکه سودای توسعه و پیشرفت در سر می‌پروراند ژاپن را الگوی مناسبی می‌بیند. کشوری که می‌خواهد از ژاپن الگو بگیرد قطعاً از خود خواهد پرسید: به‌راستی ژاپنی‌ها چگونه به این عظمت نائل شدند؟ این سؤال مباحث مهمی را در پی دارد. مباحثی که کریستیان سوته، مدیر گروه مطالعاتی مدرسه علوم اجتماعی دانشگاه پاریس و معاون دبیر کل کاخ ریاست جمهوری فرانسه، سعی کرده در کتاب دندان‌های غول آنها را مطرح سازد. دغدغه اصلی سوته از مطرح ساختن این مباحث ارائه راهکارهایی است تا از پرتو آن اروپایی به حاشیه رانده شده بتواند راه سروری جهان را از نوبیابد و آب رفته را به جوی باز گرداند.

کتاب به دلیل تازه بودن موضوع، علمی بودن و شیوه جذاب که براساس آن برای مفاهیم اقتصادی زبان طنز و استعاره را به کار می‌برد از گیرائی خاصی برخوردار بوده و با وجود ارائه بحث‌های تئوریک و آماری، خواننده را خسته نمی‌کند و همواره شور و شوق ادامه مباحث را به دست می‌دهد.

کریستیان سوته بعد از طرح بحث، طی ده فصل به

تشریح ابعاد مختلف مقام صنعتی - تجاری ژاپن در دنیای امروز می‌پردازد. وی در طول این ده فصل ضمن توصیف انسان ژاپنی و دغدغه‌های اجتماعی او، به ارائه اطلاعاتی درخصوص چگونگی ارتقاء آنان به رده‌های نخست صنعتی - تجاری پرداخته و همواره سعی می‌کند راز موفقیت ژاپنی‌ها در کسب این مقام را کشف و در نهایت آن را به اروپائیان هدیه کند.

نگارنده این سطور معتقد است به جز راهکارهای عملی که کریستیان سوته از الگوی ژاپن برگرفته، اصول قابل تعمیم و عبرت‌های دیگری نیز وجود دارد که هر کشور دیگری از جمله ایران می‌تواند از آن بهره‌برداری نماید. براین اساس در این مقاله سعی شده ضمن ارائه خلاصه‌ای از فصول کتاب، ژاپن به عنوان یک الگوی توسعه برای جامعه ایران تا حد ممکن شناسایی و معرفی گردد. یعنی همان کاری را که کریستیان سوته انجام داده و در سایه آن توشه‌ای برای اروپا برگرفته ما نیز انجام دهیم و ببینیم از این الگو چه می‌توانیم نصیب خویش سازیم.

اما قبل از وارد شدن به این مقوله لازم دیده می‌شود چند نکته که روشن‌کننده اهداف مورد نظر این مقاله است آورده شود: اول اینکه، چون امروزه ارائه یک برنامه جامع توسعه که همه کشورها از آن پیروی نمایند امری دشوار و غیرممکن دانسته شده و ضروری است که کشورها با توجه به شرایط خاص خود (شرایط محیطی و نظام ارزشی) برنامه توسعه خویش را طراحی و اجرا نمایند لذا تقلید و یا دنباله‌روی محض و کامل از الگوهای توسعه امری پذیرفتنی نخواهد بود. دوم اینکه برداشت‌های ما از تجربیات ژاپن با برداشت‌های کریستیان سوته به دلیل تفاوت درجه توسعه‌یافتگی اروپا و ایران نمی‌تواند یکسان باشد. اروپا مانند ژاپن روندی طبیعی را در امر توسعه گذرانده که شرایط آن اکنون برای کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، به هیچ رو مهیا نیست، لذا برداشت‌های کریستیان سوته از الگوی مورد نظر، برداشت‌هایی عملی و

امروزه ارائه یک برنامه جامع توسعه که همه کشورها از آن پیروی نمایند امری دشوار و غیرمفید دانسته شده و ضروری است که کشورها با توجه به شرایط خاص خود (شرایط محیطی و نظام ارزشی) برنامه توسعه خویش را طراحی و اجرا نمایند لذا تقلید و دنباله‌روی محض و کامل از الگوهای توسعه امری پذیرفتنی نخواهد بود

کاربرد است در حالی که برداشت‌های ما جنبه عام و کلی (نظری) خواهد داشت. یا همه اینها طی طریق در مسیر توسعه مستلزم شناخت کافی از شرایط زمانی و استعدادها و نقطه ضعف‌های خویش است که این شناخت در مقایسه خود با الگوهای توسعه به دست می‌آید. از این‌رو الگوی ژاپن در این مورد می‌تواند راهگشا باشد.

با توجه به نکات یاد شده، در الگوگیری خود از کشور ژاپن بدون اینکه بخواهیم تقلید صرف نمائیم و یا راهکارهای عملی برای توسعه ایران تجویز کنیم، صرفاً به دنبال ایجاد آگاهی هستیم و معتقدیم راه توسعه بعد از کسب آگاهی - از سوی افراد جامعه - انتخاب و پیموده خواهد شد که حتی ممکن است راه انتخاب شده کاملاً متفاوت از راهی باشد که الگوی مورد نظر طی کرده است.

براین اساس با پرداختن به موضوعات مطروحه کتاب و ارائه مختصری از فصول دهگانه آن سعی خواهد شد نکاتی که متضمن برآوردن اهداف مورد نظر باشد، مشخص گردد.

سرآغاز کتاب:

مؤلف در مقدمه به برنامه‌های سیزده ساله توسعه ژاپن که بعد از جنگ دوم جهانی آغاز شد، اشاره نموده و روند آن را چنین توصیف می‌کند: در ۱۹۴۸ میلادی حقوق ناچیز فقط کفاف برنج خانواده را می‌داد. اما سیزده سال بعد یعنی در ۱۹۶۱ میلادی بعد از اجرای اولین برنامه سیزده ساله جهشی بزرگ صورت گرفت. در این جهش انفجاری رشد سرمایه‌گذاری ژاپن هفت برابر شد و ژاپن در مسیر ترقی قرار گرفت. صنایع مختلف (اتومبیل‌سازی، کشتی‌سازی، فولادسازی، پتروشیمی و الکترونیک) در مقیاس کلان عمومی واقع و فرآورده‌های آنها پس از اشباع بازار داخلی صادر شد. جهش دوم که تا سال ۱۹۷۴ میلادی به طول انجامید رقم رشد را به ۱۰ درصد رساند. آنگاه بحران نفتی آغاز گردید که تورم ۳۰ درصدی در دل آن ضربات سنگینی بر اقتصاد ژاپن وارد ساخت اما دوره‌ای زودگذر بود. طی سیزده ساله سوم تا ۱۹۸۷ میلادی رقم رشد افول کرد و به ۳ تا ۴ درصد رسید اما باز این رقم نسبت به کشورهای رقیب رقم بالاتری بود. از این زمان به بعد ژاپن تغییر استراتژی داد و صنایع سنگین و شیمیایی را به صنایع هوشمند مصنوعی تبدیل کرد. این استراتژی، آمریکا و مؤسسه‌های اروپایی را در موقعیت دشواری قرار داد و «به این ترتیب ژاپن به مؤسسه غول‌آسائی شباهت پیدا کرد که فرآورده‌هایی مرغوب را سلسله‌وار عرضه می‌نمود. در این کارخانه عظیم زیر مدیریت دیوان‌سالاران مسلط بر تمامی دانش‌ها و متعلق به وزارت صنایع و تجارت (Miti) میلیون‌ها معتاد به کار مشحون از دیسیپلین به ارث برده از کنفوسیوس به کار مشغولند.»^۲

سوته در توصیف روند توسعه ژاپن بر چند نکته اشاره کلی دارد که تأمل بر آنان به فهم مطالب بعدی یاری می‌رساند: یکی مسأله جنگ جهانی دوم و خسارات و مصیبت‌های وارده بر ژاپن است. این موقعیت ژاپن تشابه زیادی با موقعیت کشور ایران بعد از جنگ هشت ساله با عراق دارد. نمونه ژاپن این درس را می‌دهد که در بدترین

وضعیت هم می‌توان بر مشکلات فائق آمد. هر چند شرایط مساعد بین‌المللی بعد از جنگ دوم جهانی در شکوفایی مجدد ژاپن بی‌تأثیر نبود، با این حال این مردم ژاپن بودند که از چنین شرایطی نهایت سود را بردند. ژاپنی‌ها بعد از جنگ سخت‌کوش‌تر از آن بودند که بنشینند و ماتم خسارات وارده را بگیرند. اما مطلب بعد اشاره کریستین سوته به راز موفقیت ژاپنی‌ها در توسعه کشور خویش است. وی در این اشاره گذرا، کار و تلاش و نظم و انضباط کارگران و دانش و مدیریت دیوان‌سالاران ژاپنی را از عوامل اساسی توسعه ژاپن برشمرده و بر نقش مذهب در تقویت این مقولات نیز تأکید خاص نموده است. به عبارتی نگاه وی به امر توسعه نگاهی انسانی - فرهنگی است و همین نگاه به فصول بعدی کتاب جان تازه‌ای بخشیده است.

سوته بعد از توصیف روند توسعه ژاپن موضوعات مختلفی را در قالب ۱۲ سؤال مطرح نموده که این موضوعات به نوعی چهارچوب اصلی کتاب را تشکیل داده‌اند.^۳ وی پس از پاسخ کوتاه به این دوازده سؤال، در فصول دهگانه کتاب آنها را مفصلاً به بحث و بررسی گذاشته است.

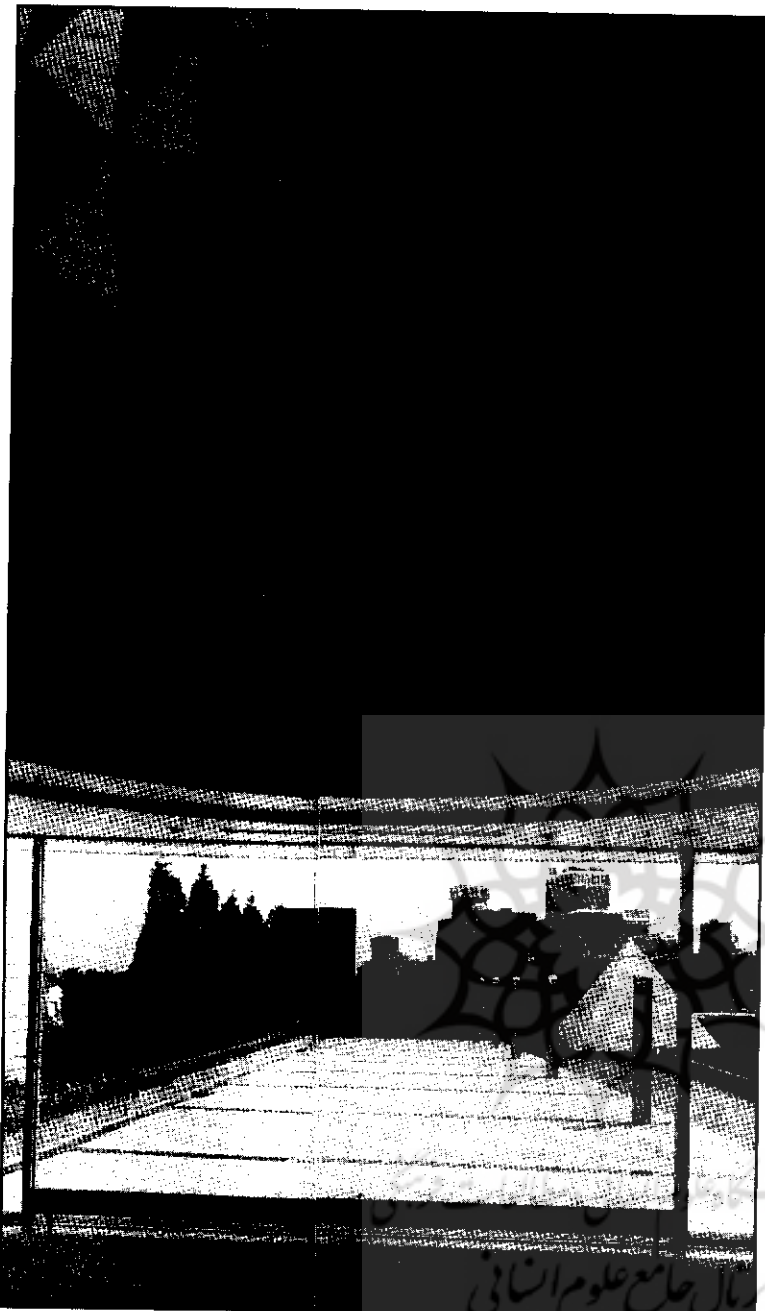
وی این سؤالات را از فرد ژاپنی و خصوصیات فرهنگی او شروع کرده و سپس رقابت ژاپن و آمریکا را در ابعاد مختلف پیش کشیده و در نهایت نتایج مباحث را به اروپا اختصاص داده است.

فصل اول:

نویسنده این فصل را به بررسی زندگی اجتماعی مردم ژاپن و مشکلات آنها اختصاص داده است. مطالب این فصل فرد ژاپنی را موجودی کاملاً اقتصادی معرفی می‌کند. موجودی که در طول حیات خویش برای فائق آمدن بر دغدغه‌های اقتصادی مجبور است مدام به کار و تلاش و آموزش مشغول باشد.

کتاب با مروری بر زندگی یک ژاپنی (شخصیتی فرضی به نام آقای نیهون) خواننده را به عمق جامعه ژاپن می‌برد و ضمن آشکار ساختن پایه‌های اساسی پیشرفت ژاپن مشکلات اساسی این جامعه را نیز معلوم می‌دارد. این زندگی سراسر کار و تلاش چنین روندی دارد:

بهشت رویائی ژاپنی تا سن ۶ سالگی است. در این دوره فرزند مورد محبت مطلق خانواده قرار دارد و هیچ ملالی خاطر او را بر نمی‌انگیزد اما این دوره رویایی دیر پا نیست و به‌زودی جای خود را به دوره طولانی آموزش، کار و رقابت می‌دهد. تحصیل اجباری تا سن ۱۵ سالگی ادامه دارد و به دنبال آن تحصیلات متوسطه آغاز می‌شود که ۹۴ درصد دانش‌آموزان این مرحله را طی خواهند کرد. بیشتر پس‌انداز و سرمایه‌گذاری مالی و روانی خانواده ژاپنی صرف تحصیلات تا کنکور و یا پس از آن می‌شود اما در عوض هرکس که از صافی کنکو عبور نماید آینده درخشانی در پیش رو دارد زیرا منشاء توزیع نیروی کار، دانشگاه است. ۳۸ درصد پسران و ۳۳ درصد دختران ژاپنی بین ۲ تا ۴ سال آموزش‌های عالی می‌بینند. پدران از اینکه بچه‌هاشان به دانشگاه راه یافته‌اند احساس غرور می‌کنند اما مخارج

کارمند ژاپنی در روز ده ساعت و بیست و هشت دقیقه کار می‌کند و در سال بین هفده تا نوزده روز تعطیلی دارد

می‌شود: الف) آموزش، ب) حرفه‌یابی و تشویق‌های حرفه‌ای، ج) مخارج سنگین زندگی (هزینه مسکن، آموزش و مخارج دوره بازنشستگی). دغدغه‌هایی که فرد ژاپنی را وامی‌دارد برای راهی از آنها سراسر زندگی خویش را وقف کار، آموزش و پس‌انداز نماید. این تلاش بی‌امان هرچند مؤسسات غول‌آسای این کشور را حیات و قدرت رقابت با رقیبان بخشیده اما در عوض تشویق‌های بسیاری را نیز در جامعه ژاپن رقم زده است. کار، آموزش و پس‌انداز هر چند لازمه توسعه و حتی اموری مقدس به شمار می‌آیند با این وجود همه زندگی بشر نیستند و نباید زندگی را وقف آنها ساخت. از سوی دیگر توسعه یک جامعه بایستی همه‌جانبه باشد و تمامی ابعاد زندگی اجتماعی و استعدادهای فردی افراد جامعه را پرورش داده و بارور سازد، نه اینکه صرفاً هم‌وغم آن مصروف جنبه‌های خاصی شود. قطعاً روی آوردن به این نوع برنامه توسعه - که اقتصاد در خدمت

سنگینی را نیز بایستی متقبل شوند. برای دانش‌آموزانی که در شهرهای دورتر به تحصیل مشغول هستند این مخارج سنگین‌تر خواهد بود. تنها ۶ درصد از مردان و ۲ درصد از زنان بلندپروازی کرده و تا درجه دکتری پیش می‌روند. این افراد پس از اتمام تحصیل در موقعیت بسیار مناسبی جهت کسب شغل و پست‌های کلیدی قرار می‌گیرند.^۵

بعد از اتمام تحصیلات، فرد ژاپنی مشغول به کار می‌شود. البته کسانی هم که تحصیلات دانشگاهی ندارند جذب کار می‌شوند منتهی در مؤسسه‌های درجه دوم و سوم. در ابتدای این دوره حقوق و مزایای تحصیلکرده‌ها با سایرین یکسان است اما در طول زمان این توازن به نفع تحصیلکرده‌ها به هم خواهد خورد.^۶

کارمند ژاپنی در روز ده ساعت و بیست و هشت دقیقه کار می‌کند و در سال بین هفده تا نوزده روز (۱۰ روز تعطیلی جشن‌های ملی، چهار، پنج روز تعطیلات سال نو و ۳ تا ۴ روز مرخصی در تابستان) تعطیلی دارد که این آمار استثنایی کشور ژاپن را در مقام بسیار رفیعی نسبت به سایر کشورها قرار داده و آن را کشور پرکاری معرفی نموده است.^۷

دغدغه بعدی شهروند ژاپنی در این دوره تهیه مسکن است. به دلیل غیرقابل سکونت بودن $\frac{4}{5}$ از سرزمین ژاپن قیمت زمین و مسکن بسیار گران است و قسمت عظیمی از حقوق و پس‌انداز ($\frac{1}{4}$) یک شهروند ژاپنی صرف خرید یا تهیه مسکن می‌شود.^۸

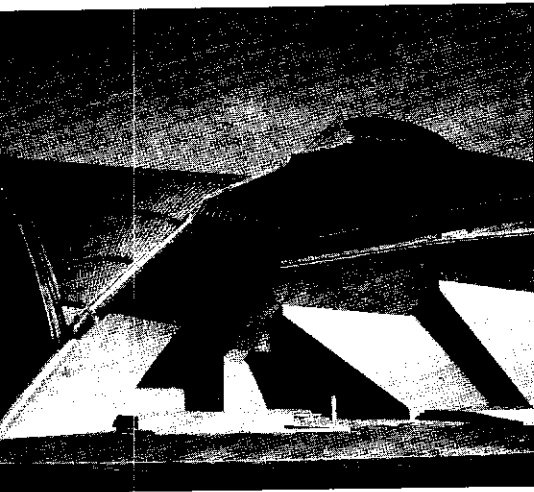
در سنین ۴۵ تا ۵۰ سالگی کارمند ژاپنی با مشکلات دوگانه تازه‌ای روبه‌رو می‌شود. دسته اول مشکلات مالی و دسته دوم تشویش‌های حرفه‌ای‌اند.

قسمت اعظم مشکلات مالی را بچه‌های خانواده (معمولاً دو فرزند) که در این زمان مشغول گذراندن تحصیلات عالی هستند به وجود می‌آورند که تقریباً ۴۰ درصد از درآمد خانواده صرف آنان می‌گردد.

اما در زمینه تشویش‌های حرفه‌ای بایستی گفت که جذب سریع تکنولوژی‌ها باعث شده تا کارمندان ژاپنی خود را مجبور به انطباق مداوم با شرایط جدید ببینند. این انطباق با بالا رفتن سن مشکل‌تر صورت می‌پذیرد و باعث می‌شود که مؤسسات صاحب تکنولوژی پیشرفته، تمایل به استخدام نیروهای جوان پیدا نمایند و سالخورده‌ها را به مؤسسات درجه دوم و سوم انتقال دهند که این انتقال نیز ضربات روانی و مالی فراوانی را به این افراد وارد می‌سازد.^۹

دغدغه‌های ژاپنی‌ها به همین جا ختم نمی‌شود. در دوره بازنشستگی دغدغه بزرگ، تأمین مخارج سنگین خانواده است.^{۱۰} دیدیم که پس‌اندازهای خانواده چگونه خرج شد (تهیه مسکن، هزینه تحصیل دانش‌آموزان خانواده و مقداری هم با تورم نابود می‌شود) و حالا آنچه باقی مانده به اضافه حقوق بازنشستگی هرگز نمی‌تواند جوابگوی مشکلات مالی خانواده در این دوره باشد. این معضل، فرد ژاپنی را دوباره مجبور به فعالیت می‌کند. بازنشستگان مجبورند برای راهی از این معضل تا از کارافتادگی به کار و تلاش خویش ادامه دهند.^{۱۱}

قدری تأمل بر زندگی ژاپنی‌ها لازم است. با مرور بر این زندگی سه دغدغه اصلی فرد ژاپنی چنین مشخص

سقف‌های انحدار سان ورزشگاه «فوجی ساوا»

نیمه‌رساناها در واقع اجزای اصلی کلیه محصولات الکترونیکی‌اند که می‌توانند در بخش‌های مختلف به کار گرفته شوند. نویسنده می‌پرسد: این موفقیت ژاپن از کجا ناشی شده است؟ در این فصل بعد از بررسی همه‌جانبه نبرد دو غول بزرگ یعنی آمریکا و ژاپن، دلیل برتری ژاپن در این میدان را سرمایه‌گذاری عظیم در امر اطلاعات و پژوهش و تکیه بر خلاقیت و ابداع می‌داند. وی تصریح می‌نماید که ژاپن در سایه پژوهش و خلاقیت و با کوشش و بردباری عقب‌ماندگی‌های خویش را جبران کرده است.^{۱۵}

اما به‌راستی در کشور ما چقدر بر این امور (پژوهش، اطلاعات، خلاقیت) تکیه و چقدر برای آن سرمایه‌گذاری می‌شود. به نظر می‌رسد این معضل بزرگ، اساسی‌ترین مانع در مسیر توسعه ایران است که اگر رفع شود گام‌های بزرگی در زمینه‌های مختلف می‌توان برداشت. در جایی دیگر باز به این مورد خواهیم پرداخت.

فصل چهارم: رقابت تازه در زمینه ارتباطات راه دور
این فصل به تحولات تکنولوژیک در جهت انتقال داده‌ها و تصاویر اختصاص یافته است. در این فصل روند واگذاری این تکنولوژی به بخش خصوصی و رقابت ژاپن و آمریکا در این زمینه مطرح می‌شود.

کریستین سوته در این فصل نیز عوامل برتری ژاپن را باز هم در اهمیت دادن به امر پژوهش و پرورش نیروی انسانی کارآمد دانسته است.^{۱۶} درخصوص پژوهش معتقد است که هر مؤسسه صنعتی دارای تکنولوژی برتر، بر پژوهش تکیه روزافزون دارد. در حقیقت پژوهش برگ برنده تمامی مؤسسات در حال توسعه است که بار این مهم بر دوش متفکران و متخصصان هر رشته و همکاری بین آنها گذاشته شده است.^{۱۷}

در ارتباط با پرورش نیروی انسانی هم معتقد است یکی از توانایی‌های مؤسسات صنعتی و توسعه‌یافته می‌بایست پرورش نیروی انسانی کارآمد باشد زیرا «کافی است دست ناپیدایی خلاقیت را آزاد گذاریم تا هزاران جوانه نوبوغ اروپایی سر بزنند. درواقع این جوانه‌ها نیازمند گلخانه‌های گرم‌اند که

زندگی انسان باشد - نسبت به نوع نظام ارزشی جوامع، متفاوت است. نظام ارزشی جامعه ایران که دو رویه قابل تطبیق ایرانی - اسلامی دارد در این زمینه می‌تواند بسیار مؤثر واقع شود و نوعی برنامه توسعه را انتخاب نماید که با اجرای آن توازن و تعادل بین جنبه‌های مادی و معنوی جامعه برقرار شود. ضمن اینکه توانایی‌های محیطی ایران فرصت مناسب‌تری - نسبت به ژاپن - جهت اجرای این برنامه در اختیار می‌گذارد. به نظر می‌رسد که در ژاپن چنین نظام ارزشی از محدودیت‌ها و ضعف‌های عمده‌ای رنج می‌برد و همین باعث شده تا نویسنده پس از بررسی دغدغه‌های فرد ژاپنی چهار معضل اجتماعی جامعه ژاپن را به قرار زیر نام ببرد:

(الف) پیری جمعیت، (ب) محرومیت جوانان واجد مدارک تحصیلی از پیشرفت‌های اجتماعی (به دلیل دغدغه‌های روانی و مشکلات مالی)، (ج) رقابت زنان (در ژاپن زنان کمتر از مردان حقوق دریافت می‌کنند و این باعث شده تا مؤسسات تمایل بیشتری به استخدام زنان داشته باشند و همین مسأله مشکلاتی را برای مردان به وجود آورده است)، (د) علانم بیماری خودکشی.

سوته تصریح می‌نماید که جامعه ژاپن برای خلاصی از این دغدغه‌ها و معضلات بایستی نظام ارزشی مسلط بر اقتصاد خویش را دگرگون و طرحی نو در این زمینه بیافکند.^{۱۸}

فصل دوم: مسابقه اتومبیل:

در این فصل نویسنده پویایی صنایع اتومبیل‌سازی ژاپن را توصیف می‌کند. از این رو ابتدا ده مؤسسه غول‌آسای این صنعت را مشخص ساخته و سپس به برشمردن امتیازات ژاپنی‌ها نسبت به سایر رقبا پرداخته و به دنبال آن سیاست‌های داخلی آمریکا در حمایت از بازارهای داخلی و سرمایه‌گذاری ژاپن در آمریکای شمالی را به بحث و بررسی می‌گذارد.

آنچه در این فصل بزرگ‌نمایی می‌کند و می‌بایست از آن بهره جست تأکید نویسنده بر برتری انسان نسبت به آدمک‌های مصنوعی (روبوٹ) است. وی خاطر نشان ساخته که دلیل برتری صنایع اتومبیل‌سازی ژاپن استفاده از انسان به جای آدمک‌های مصنوعی است. نویسنده اعتقاد دارد که در صنایع اتومبیل‌سازی، تکنولوژی کامل شده‌ای است که در راه تکامل خود به هوش و فراست طبیعی انسان‌ها نیاز دارد نه به آدمک‌های مصنوعی.^{۱۹}

این مسأله برای ایران به دلیل کثرت جمعیت و همچنین برخوردار بودن از نیروی جوان و خلاق می‌تواند بسیار مشرثر واقع شود. از این رو مؤسسات خصوصی و دولتی و کلاً برنامه‌ریزی توسعه و سرمایه‌گذاری در ایران می‌بایست از این منبع عظیم نهایت استفاده را ببرد.

فصل سوم: نبرد نیمه‌رساناها

تجزیه و تحلیل استراتژی ژاپن در تسخیر بازارهای نیمه‌رساناها هدف کلی این فصل است. نویسنده اذعان می‌دارد که ژاپن با تکنولوژی عالی در عرض کمتر از ده سال توانسته چهار مؤسسه بزرگ - از شش مؤسسه - نیمه‌رساناهای جهان را به خود اختصاص دهد.^{۲۰} این

مؤلف کار و تلاش و نظم و انضباط کارگران و دانش و مدیریت دیوان سالاران ژاپنی را از عوامل اساسی توسعه ژاپن برشمرده و بر نقش مذهب در تقویت این مقولات نیز تأکید خاص نموده است

فصل اول کتاب

با مروری بر

زندگی یک شخص

فرضی ژاپنی،

خواننده را به

عمق جامعه ژاپن

می‌برد و ضمن

آشکار ساختن

پایه‌های اساسی

پیشرفت ژاپن،

مشکلات اساسی

این جامعه را نیز

معلوم می‌دارد.

در آنها پژوهشگران و مهندسان با تحصیلات متفاوت لاله سیاه محصول یا خدماتی را ابداع کنند که هیچ کس به آن فکر نکرده ولی همه کس در انتظار آن است.^{۱۸}

کریستین سوته طرحی را برای اروپا پیشنهاد می‌کند که می‌تواند مورد بهره‌برداری ایران و کشورهای اسلامی و یا کشورهای که همکاری‌های منطقه‌ای با ایران دارند نیز قرار گیرد. وی معتقد است که اروپا بیش از ژاپن در تحقیقات بودجه صرف می‌کند اما این تحقیقات بازدهی مناسبی نسبت به ژاپن ندارد. دلیل این امر آن است که تحقیقات مشابه و تکراری در اروپا صورت می‌گیرد.^{۱۹}

بنابراین اروپاییان می‌بایست به همکاری در زمینه تحقیقات روی آورند تا با هماهنگی بازدهی خویش را بالا ببرند. این الگو می‌تواند از سوی ایران و کشورهای هم‌پایه آن به دلیل سنگینی هزینه‌های پژوهش مورد استفاده قرار گیرد.

فصل پنجم: گلخانه‌های می‌تی (وزارت تجارت و صنایع ژاپن)^{۲۰}

از میان دولت یا بازار کدام یک بهتر قادر است قهرمانان رشد اقتصادی را انتخاب کند. این سؤالی است که سوته فصل پنجم را با آن آغاز می‌کند تا به تشریح فعالیت‌های وزارت تجارت و صنایع (می‌تی) ژاپن بپردازد. این سؤال همان سؤال جنجال‌برانگیزی است که مرتب از سوی طرفداران دخالت دولت و لیبرال‌ها طرح شده و هرکدام به فراخور دیدگاه خویش به آن پاسخ‌هایی داده‌اند.^{۲۱}

وزارت تجارت و صنایع ژاپن در سال ۱۹۲۵ شکل گرفت اما در ۱۹۴۳م. دو سال قبل از پایان جنگ دوم جهانی به فعالیتش خاتمه داده شد. در ۱۹۵۵ فعالیت مجدد آن از سر گرفته شد و از این زمان هدایت اقتصاد ژاپن به عهده این نهاد گذاشته شد که تا ۱۹۷۳ میلادی توانست ژاپن را در مسیر رشد و توسعه به نقاط مناسبی برساند.^{۲۲}

این وزارتخانه با آینده‌نگری و برنامه‌ریزی توانست صنایع و تجارت ژاپن را به راه‌های جدیدی بکشاند که قدم گذاشتن در آن به تهور، جسارت و آگاهی خاصی نیاز داشت. در پرتو این بلندمندی و داشتن اطلاعات تکنولوژیکی و سرمایه انسانی که بودجه هنگفتی را برای آموزش و سازمان‌دهی آن اختصاص دادند، نتایج عینی به دست آمد و براساس آن ژاپن به پیشرفت در بخش‌های مکانیکی ۱۹۵۶ میلادی، الکترونیکی ۱۹۵۷ م، مکانیک الکترونیک ۱۹۷۱ م و مکانیک اطلاعات در ۱۹۷۸ م. نائل آمد.^{۲۳}

سوته موفقیت و پیروزی «می‌تی» را مرهون دو چیز می‌داند: یکی شبکه جهانی استعدادها و تکنولوژیکی و دیگری سازماندهی سیستماتیک پژوهش پیش از رقابت.^{۲۴} و به دنبال آن بر سرمایه‌گذاری غیرمادی یعنی اطلاعات دسته اول تأکید می‌کند که ژاپن برای آن سرمایه‌گذاری عظیمی کرده اما اروپا به فواید آن پی نبرده است. وی این اطلاعات یا آگاهی قبلی را به معنای فریفتن یا تطمیع نمایندگان آی.بی.ام (I.B.M.) برای به دست آوردن نسل جدید کامپیوترها معنی نمی‌کند بلکه آن را مطالعه دقیق و هوشمندانه تمام چیزهایی می‌داند که منتشر می‌شود تا براساس آن به دنیای ناشناخته تکنولوژی راه یابد.^{۲۵}

از اقدامات دیگر می‌تی که ژاپن را پر و بال توسعه بخشیده محدود کردن واردات و تقویت صنایع داخلی جهت صادرات است. وی با برجسته‌نمایی اذعان می‌دارد که: «رشد بالای اقتصاد ژاپن در آغاز محصول یک نظام بسته، نوعی محیط گلخانه‌ای بوده است.»^{۲۶} یعنی ژاپن برای مطرح شدن در جهان به عنصر داخلی تکیه کرد. این تکیه همراه با حمایت جدی قانونی و مالی و تزریق خودباوری و آموزش توانست زمینه‌های رشد این کشور را فراهم سازد. رشدی که شناخت آن مستلزم شناخت و روحیات و فرهنگ مردم ژاپن است.^{۲۷} بایستی این نکته را نیز از یاد نبرد که می‌تی در جریان این رشد «نه ارباب دنیای سوداگران بود و نه نوکر آنها» یعنی دولت در ژاپن نقش یک هدایت‌کننده آگاه و متعهد را دارد نه یک مداخله‌گر تمام عیار و یا بیکاره مطلق را. اما در این زمینه نایستی از این امر غفلت ورزید که ژاپن در پیمودن مسیر توسعه روندی طبیعی را پشت سر گذاشته حال آنکه کشورهای در حال توسعه امروزه از شرایط عادی برای حرکت برخوردار نیستند لذا دخالت دولت در امر توسعه و برنامه‌ریزی جهت آن امری حیاتی دانسته شده با این حال بایستی توجه داشت که دخالت بیش از حد دولت می‌تواند پر و بال مؤسسات خصوصی و خلاقیت افراد را ببندد.

فصل ششم: ژاپن و اقیانوس آرام

دیدگاه نویسنده در این فصل حکایت از برتری اقتصادی و استراتژیک حوزه اقیانوس آرام نسبت به اروپا دارد. وی در این فصل به بررسی توانایی‌های فراهم آمده جهت رشد و توسعه در این حوزه می‌پردازد که توصیف قدرت‌های اقتصادی منطقه (ژاپن، تایوان، هنگ‌کنگ، چین و کشورهای عضو اتحادیه آ.سه.آن) و رقابت سه غول ژاپن، آمریکا و اروپا وی را به این هدف می‌رساند.

نویسنده بعد از بررسی روابط تجاری و رقابت این کشورها، راه‌حلهایی برای تسخیر اقتصادی آسیا به اروپاییان پیشنهاد می‌کند که شاه بیت این پیشنهادها بر پویایی تمدن اروپا تمرکز یافته است. وی معتقد است کشورها و مناطقی که دارای تمدنی پویا هستند از قدرت مناسبی جهت عرضه داشته‌های خویش برخوردارند. این قدرت تمدنی در نزد اروپاییان و همچنین آمریکا به شدت مورد توجه و استفاده قرار گرفته اما ژاپن در این مورد عملکرد ضعیفی داشته است. اصولاً ژاپنی‌ها به بیگانگان روی خوش نشان نمی‌دهند و البته تمایلی به تحمیل خویش بر آنان نیز ندارند.^{۲۸} البته نویسنده تأکید دارد که اروپا بیش از حد به محوریت خود بسنده نموده و خود را بیش از حد از جهان دور نگه داشته است. اروپاییان اگر می‌خواهند تمدن خویش را بر دیگران عرضه بدارند می‌بایست «نگاه‌شان را به آن سوی برج ناقوس خود که دیگر ساعت جهانی را اعلام نمی‌دارد متوجه کنند.»^{۲۹}

این پویایی تمدن برای ایران هم می‌تواند مشکل‌گشا و کارآفرین باشد. پویایی تمدن ایران اگر جنبه اسلامی آن را نیز در نظر بگیریم دارای قدرتی منطقه‌ای و جهانی خواهد بود که برای عرضه خویش توانایی‌ها و حرف‌های بسیار

نویسنده خاطر نشان می‌سازد که دلیل برتری صنایع اتومبیل‌سازی ژاپن، استفاده از انسان به جای آدمک‌های مصنوعی است. نویسنده اعتقاد دارد که صنایع اتومبیل‌سازی، تکنولوژی کامل نشده‌ای است که در راه تکامل خود به هوش و فراست طبیعی انسان‌ها نیاز دارد نه به آدمک‌های مصنوعی

مؤلف معتقد است که اروپا بیش از ژاپن در تحقیقات بودجه صرف می‌کند اما این تحقیقات بازدهی مناسبی نسبت به ژاپن ندارد. دلیل این امر آن است که تحقیقات مشابه و تکراری در اروپا زیاد صورت می‌گیرد. بنابراین اروپاییان می‌بایست به همکاری در زمینه تحقیقات روی آورند تا با هماهنگی، بازدهی خویش را بالا ببرند

دارد. و البته این زمانی محقق خواهد شد که ایران در زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی بتواند از هویت خویش نهایت استفاده عملی را ببرد. به عبارتی تمدن بویا بایستی در ابتدا خود ما را بالنده سازد و بعد این بالندگی ما در جهان خریداران زیادی خواهد یافت.

فصل هفتم: عدم امنیت ژاپن

ژاپن طبق قانون اساسی‌اش از جنگ بر حذر داشته شده است. بر همین اساس ژاپن خود را از داشتن هرگونه نیروی دریایی، زمینی و هوایی و امکانات دیگر جنگی محروم ساخته است.^{۳۰} بودجه نظامی این کشور هر چند آن را در ردیف هشتم جهان قرار می‌دهد با این وجود به مراتب کمتر از آمریکا، آلمان، فرانسه، شوروی و انگلیس هزینه می‌کند. بالطبع مبالغ هنگفتی صرف پژوهش‌های تحقیقی و توسعه اقتصادی کشور می‌شود. امری که خشم آمریکا را به دنبال داشته است.^{۳۱} شاید آمریکا به نوعی در پی آن است تا با همان حربه‌ای که شوروی را به زانو درآورد (مسابقه تسلیحاتی) ژاپن را نیز از پایافتد. مؤسسات ژاپنی و مردم این کشور برخلاف دولت خود که بعضاً مجبور به پذیرش خواسته‌های سیاسی - نظامی آمریکا می‌شود هیچ تمایلی به این امر ندارند. آنها می‌خواهند از طریق اقتصادی، اطلاعاتی و دیپلماتیک برای خود امنیت عمومی ایجاد نمایند نه از طریق نظامی. ژاپنی‌ها مایلند جاه‌طلبی خود را در جاهای دیگر از جمله عرصه‌های تکنولوژی‌های عالی غیرنظامی، الکترونیک و فضائی ارضاء کنند.^{۳۲}

اما با همه اینها آیا بودجه ناچیز نظامی و افکار عمومی صلح‌جوی ژاپن قادر است امنیت خود را تأمین نماید؟ این سوالی است که کتاب با بررسی جنبه‌های مختلف ژاپن به آن پاسخ منفی می‌دهد. کتاب سه محدودیت و ضعف تجاری و سه مشکل و تنگنای جغرافیایی - نظامی برای ژاپن متصور شده است. ضعف‌های تجاری - اقتصادی ژاپن عبارتند از: الف. کمبود مواد اولیه به‌ویژه نفت، ب. کمی فضای قابل کشت، ج. وابستگی به بازار آمریکا به دلیل صادرات فراوان به این کشور.^{۳۳}

اما به دنبال آن محدودیت‌های جغرافیایی - نظامی ژاپن را چنین برشمرده است: الف. به‌راحتی مورد هجوم شوروی - سابق - قرار می‌گیرد، ب. از ناحیه چین نیز در خطر است و کره تنها حفاظ آن می‌باشد، ج. از ناحیه کشورهای عضو آ.سه. آن نیز ضربه‌پذیر است چون کشتی‌های نفتکش ژاپن از آنجا می‌گذرند.^{۳۴}

مشاهده ضعف‌های عمده ژاپن، این غول صنعتی - تجاری، آرامش خاصی به ما می‌دهد. آرامشی که به دنبال آن بایستی تلاشی وافر نهفته باشد و گرنه مخرب خواهد بود. کشور ایران به لحاظ تنوع مواد اولیه و فضای قابل کشت موقعیت ممتازی دارد و همین تنوع می‌تواند بازارهای متنوعی را در شرق و غرب عالم برای ما بوجود آورد. از سوی دیگر موقعیت جغرافیایی ایران بسیار استراتژیک و قابل بهره‌برداری در زمینه‌های مختلف است که اگر با سیاست‌های اندیشمندانه همراه شود می‌تواند منافع ملی ایران را به نحو احسن تأمین و افزایش دهد. اینها همه

برتری‌های ما نسبت به ژاپن است اما چرا با وجود این همه برتری اساسی و موفقیت و شرایط و امکانات استراتژیک نتوانسته‌ایم در حد داشته‌های خویش ترقی نمائیم؟ این همان مطلب اساسی است که سعی خواهد شد در پایان این مقاله به آن پاسخ داده شود.

فصل هشتم: ناشکیبایی آمریکا

«۵۲ میلیارد کسری موازنه تجاری ایالات متحده به سود ژاپن در سال ۱۹۸۶ م. در پی ۴۰ میلیارد در سال ۱۹۸۵ م. و ۳۳ میلیارد در سال ۱۹۸۴ م. هر روز بخش بیشتری از آمریکائیان را به این فکر می‌اندازد که دیگر باید جلو این را گرفت.»^{۳۵}

برای بررسی ناشکیبایی آمریکا فقط پرداختن به مکانیسم‌های صنعتی کفایت نمی‌کند و بایستی نگاه عام‌تری به مسأله افکند. این نکته نویسنده را بر آن داشته تا ناشکیبایی آمریکا در برابر ژاپن را از دیدگاه اقتصادی - سیاسی بررسی نماید. لذا برای رسیدن به این هدف بحث این فصل را در شش مرحله جلو برده است: ۱. عدم تعادل تجاری با حرکتی اجباری، ۲. علل چهارگانه مازاد تجاری ژاپن، ۳. سرخوردگی از اصلاحات دقیق، ۴. چرخش آمریکا در ۱۹۸۵، ۵. توپ در زمین ژاپن، ۶. ناشکیبایی احتمالی.

در نهایت این مباحث نویسنده نتیجه‌گیری می‌کند که بالاخره کاسه صبر آمریکا در برابر این کسری بودجه که بر اثر موازنه منفی تجاری با ژاپن رقم خورده سر خواهد رفت. و آنگاه شاهد اقداماتی از سوی آمریکا علیه ژاپن خواهیم بود. یکی از این اقدامات آن است که اصل مبادلات تجاری را به مبادلات تکنولوژیک تسری دهد. در پشت این اقدام این تفکر نهفته است که ژاپنی‌ها در اخذ دانش فنی متکی و مدیون آمریکاییان هستند از این‌رو محدودیت در انتقال دانش فنی، ژاپن را از گردونه رقابت خارج خواهد ساخت.^{۳۶}

اما بایستی دانست که دنیای آزاد تبادل اطلاعات و سرمایه‌گذاری عظیم ژاپن در تحقیقات، این سودای آمریکا را به سودایی خام تبدیل خواهد کرد.^{۳۷} لذا اصل قضیه را در جایی دیگر باید جست. نویسنده معتقد است عامل اصلی تراز منفی آمریکا در تجارت با ژاپن، واردات کم و حتماً ضروری ژاپن است. وی بعد از ارائه بحث‌های بسیار تئوریک کلام خود را چنین خلاصه می‌کند: «بالا رفتن ارزش ین خود به خود فروش آمریکا را به ژاپن افزایش نخواهد داد نه بلافاصله، نه با گذشت زمان زیرا ژاپن فقط چیزهای ضروری وارد می‌کند و چندان گرد چیزهای زائد نمی‌گردد.»^{۳۸} و برعکس آمریکا عطش بی‌حدی در وارد نمودن کالاهای غیرضروری و لوکس دارد. و این تجربه بزرگی برای هر کشور خواهان پیشرفتی خواهد بود. ما می‌توانیم با جلوگیری از خواسته‌های غیرضروری و مبادرت به انجام نوعی امساک اقتصادی که در نظام ارزشی ما نیز به حق بر آن پافشاری شده بر توانایی‌های خویش بیش از پیش بیفزاییم. این مهم را می‌توان با تصحیح و یا تغییر الگوی مصرف کنونی که آن هم به برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح نیازمند است محقق ساخت.

دولت در ژاپن نقش

یک هدایت‌کننده آگاه و متعهد را دارد نه یک مداخله‌گر تمام‌عیار و یا بیکاره مطلق را

وزارت تجارت و

صنایع ژاپن

با آینده‌نگری و

برنامه‌ریزی

توانست صنایع و

تجارت ژاپن را

به راه‌های جدیدی

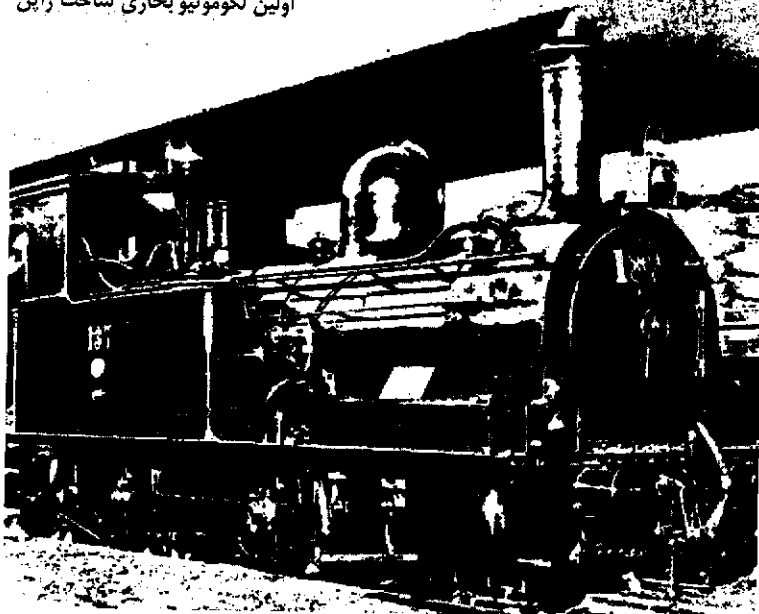
بکشاند که

قدم گذاشتن در آن

به تهور، جسارت و

آگاهی خاصی

نیاز داشت

فصل نهم: ژاپن فرزانیگی یا بی پروایی

نویسنده مؤسسات ژاپنی را به دو دسته تقسیم می‌کند: الف. عده‌ای که خواهان پیشرفت عالی ژاپن در امر تجارت‌اند. اینان سعی دارند از این طریق آمریکا و همه دنیا را به زیر سلطه خویش بکشانند و قرن بیست و یکم را قرن سروری ژاپن اعلام بنارند. این دسته را نویسنده بی‌پروایان نامیده است. ب. عده‌ای دیگر خواهان جلوگیری از رویارویی با آمریکا هستند و می‌خواهند هماهنگی صلح‌آمیز با این کشور را ادامه دهند. اینان معتقدند با محدود کردن سریع عدم تعادل تجارت خارجی این خواسته صورت تحقق خواهد پذیرفت - فرزانیگان.^{۲۳}

به دنبال این تقسیم‌بندی، نویسنده مردم ژاپن را به لحاظ زمینه‌های تاریخی - فرهنگی دارای دو روح متفاوت معرفی می‌نماید. فرهنگ اصیل و سنتی ژاپن که به غایت ستیزه جوست و سامورایی‌ها و کامیکازوها مصادیق آنند و فرهنگ وارداتی مهاجرین که از قرن سوم هجری تأثیرگذار بوده و روح نظم و ایستایی را به ژاپنی‌ها ارزانی داشته است. این دو خصلت فرهنگی متفاوت ژاپنی‌ها را در صحنه‌های اجتماعی با دو روحیه متفاوت به نمایش می‌گذارد و جنبه درونگرایی و برون‌گرایی به آنها می‌بخشد.^{۲۴}

به هر حال نویسنده جنگ فرزانیگان و بی‌پروایان یا بهتر بگوییم جنگ تجارت عالی و هماهنگی صلح‌آمیز را دارای ریشه فرهنگی دانسته و از آن تحت عنوان جنگ عقل و سودا نام برده است.

در حاشیه این مباحث نویسنده باری دیگر به عواملی همچون کار، پس‌انداز و هوشمندی که باعث برتری ژاپن بر آمریکا شده‌اند اشاره نموده و همچنین طبقات تباه شده جامعه ژاپن (کشاورزان، کارمندان، مؤسسات کوچک، زنان کارمند، پس‌اندازکنندگان) را مشخص ساخته و تأکید می‌کند که این افراد در رقابت مؤسسات غول‌آسا و موج انفورماتیکی محکوم به فنا شده‌اند.^{۲۵}

چنانچه قبل از این نیز گذشت برنامه توسعه می‌بایست به گونه‌ای تنظیم شود که ضمن پرورش همه‌جانبه استعدادهای انسانی، به تقویت یکسان طبقات اجتماعی نیز بیانجامد. به نظر می‌رسد در ژاپن این نظام ارزشی تحت تأثیر نظام سرمایه‌داری رنگ باخته و ضعیف شده است. دیدن این نقطه ضعف‌ها در کشوری مانند ژاپن راه تقلید بی‌چون و چرا از این الگوها را می‌بندد و ما را به گزینش وامی‌دارد.

فصل دهم: در برابر برادران متخاصم

این فصل که در حقیقت نتیجه‌گیری کتاب محسوب می‌شود به اروپا اختصاص یافته است. کریستین سوتنه معتقد است که اروپا در آینده مورد توجه بیشتری واقع خواهد شد. ژاپن بعد از بازار آمریکا - به دلیل رکود - به بازار اروپا روی می‌آورد. بازارهای جهان سوم نیز به دلیل بدهی و فقر رونقی نخواهند داشت.^{۲۶}

وی در این فصل به سه پرسش پاسخ می‌دهد یکی اینکه چگونه می‌توان شتابی را که اروپا طی سال‌های دهه ۱۹۶۰ شناخت به آن بازگرداند؟ چگونه اروپایی که تنها

حجیم نباشد بلکه تقویت شده نیز باشد روابط متعادل با مؤسسه‌های غول‌آسای ژاپنی برقرار خواهد کرد؟ و بالاخره چگونه می‌توان از اختلاط مؤسسه‌های ستیزه‌جو و ملت دوست داشتنی ژاپن خودداری کرد؟^{۲۷}

رقابت صنعتی و تجاری، مشکل جمعیت که به بالا رفتن نرخ بیکاری منجر گشته و همچنین تهدیدات نظامی از سوی بلوک شرق از مهم‌ترین دغدغه‌های اروپا شمرده شده و نویسنده سعی نموده در این فصل راهکارهایی برای این معضلات ارائه دهد.

وی توصیه می‌کند که اروپاییان برای رسیدن به درجات بالا می‌بایست به رقابت تکنولوژیک بپردازند. این رقابت که در سایه قدرت بخردانه تحقق خواهد یافت اروپا را مجبور خواهد ساخت که به اتحاد روی آورد.^{۲۸} بعد از اتحاد فعالانه، اروپا مجبور است به تبعیت از ژاپن در پنج زمینه سرمایه‌گذاری کند. این پنج زمینه عبارتند از:

۱. سرمایه‌گذاری در زمینه اطلاعات یعنی رقیبان خود را خوب بشناسد و بتواند حرکات چند ساله آنها را تشخیص دهد.

۲. سرمایه‌گذاری انسانی در زمینه آموزش و پرورش که در پشت آن این تفکر بایستی تقویت شود که انسان برتر از روبات است و بایستی بر روی آن سرمایه‌گذاری هنگفت نمود.

۳. سرمایه‌گذاری در ماشین‌ها.

۴. سرمایه‌گذاری در پژوهش.

۵. سرمایه‌گذاری در کارگاه‌های ساختمانی بزرگ (راه‌آهن، اتوبان، ارتباطات از راه دور).^{۲۹}

چنانچه ملاحظه می‌شود از پنج مورد پیشنهاد شده سه مورد آن در ارتباط با انسان و پرورش قابلیت‌های او می‌باشد و مورد پنجم هم در ارتباط با تبادل اطلاعات و ارتباطات است که باز به عامل انسانی توجه دارد. بنابر این نویسنده اعتقاد دارد اروپا برای مطرح شدن و رقابت در عرصه جهانی راهی جز سرمایه‌گذاری بر روی استعدادها و افراد جامعه خویش ندارد. اروپا باید برای آموزش آنان سرمایه‌گذاری

نویسنده به عواملی

همچون کار،

پس‌انداز و هوشمندی

که باعث برتری

ژاپن بر آمریکا شده‌اند

اشاره نموده و

همچنین طبقات

تباه شده جامعه ژاپن

(کشاورزان، کارمندان

مؤسسات کوچک،

زنان کارمند،

پس‌اندازکنندگان) را

مشخص ساخته

و تأکید می‌کند که

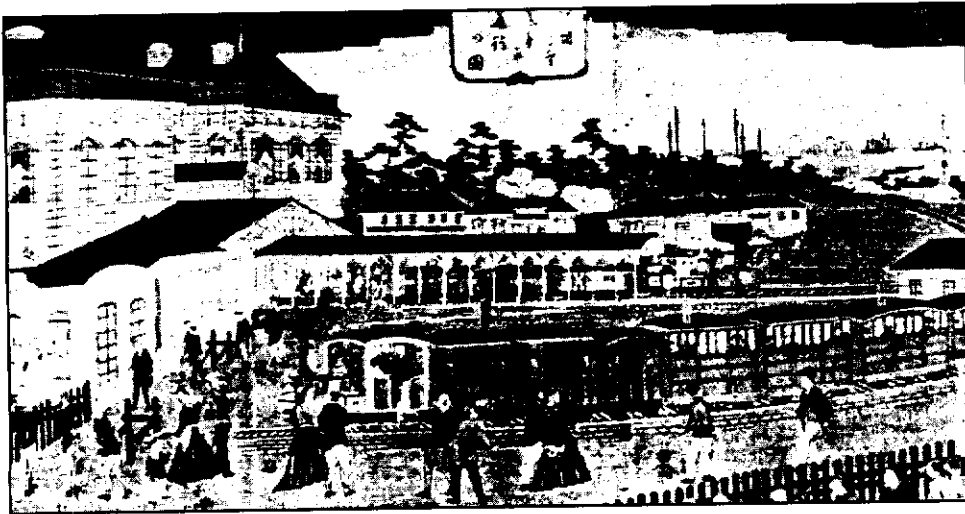
این افراد در رقابت

مؤسسات غول‌آسا و

موج انفورماتیکی

محکوم به

فنا شده‌اند

اولین راه آهن
خط توکیو - یوکوهاما
که در سال ۱۸۷۲ م.
افتتاح شد.

ژاپن طبق قانون اساسی اش از جنگ بر حذر داشته شده است.

برهمن اساس
ژاپن خود را از
داشتن نیروی
دریایی، زمینی و
هوایی و امکانات
دیگر جنگی محروم
ساخته است.

بنابراین مبالغ
هنگفتی صرف
پژوهش‌های
تحقیقی و توسعه
اقتصادی کشور
می‌شود

کند، برای بروز خلاقیت آنها میدان دهد و پژوهش را به عنوان یک اصل راه‌گشا بپذیرد و در نهایت مطمئن باشد که این نیروی کارآمد با حرکتی بخردانه راه توسعه را خواهد پیمود.

نتیجه:

الگوی ژاپن به ما نشان می‌دهد که انسان محور توسعه است. انسان ژاپنی با تکیه بر توانایی‌ها و تلاش‌های خویش بر تنگنای محیطی فائق آمده و توانسته جامعه خود را به عنوان یک جامعه توسعه یافته معرفی نماید.

مقایسه الگوی ژاپن با ایران نشان می‌دهد که ایران، برخلاف ژاپن، دارای توانایی‌های محیطی فراوانی است اما به دلیل عدم نگاه انسان محور به امر توسعه قدرت استفاده از توانایی‌های محیطی خود را ندارد.

جامعه ایران اگر بتواند فعلیت کنونی خویش را به هویت فرهنگی - تاریخی‌اش که در آن به انسان و مقولاتی همچون: کار و تلاش، نظم و انضباط، علم و دانش، آموزش و پرورش، اعتدال و امساک اقتصادی، تحقیق و خلاقیت و تولید، مدیریت و برنامه‌ریزی، کرامت داده شده، نزدیک گرداند، در موقعیت بسیار مناسبی جهت توسعه قرار خواهد گرفت. این موقعیت مناسب می‌تواند ایران را به عنوان الگویی به مراتب متکامل‌تر از ژاپن معرفی نماید.

پی‌نوشت‌ها:

۱. برای اطلاع بیشتر ر.ک الیاسی، احمد: وابستگی جهان سوم (تحلیلی نظری)، تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۶۴.
۲. جهت اطلاع از روند توسعه ژاپن در قرون هیجدهم و نوزدهم ر.ک مرتون، اسکات: تاریخ و فرهنگ ژاپن، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۴.
۳. سوتو، کریستین: دندان‌های غول (ژاپن در راه تسخیر جهان)، ترجمه عباس آگاهی مشهد، آستان قدس رضوی، ص ۶۱

۴. همان، صص ۱۲-۲۱.

۵. همان، صص ۲۶-۳۰.

۶. همان، صص ۳۰-۳۱.

۷. همان، صص ۳۴-۳۵.

۸. همان، صص ۷-۳۶.

۹. همان، صص ۳۸-۳۹.

۱۰. همان، صص ۴۰-۴۱.

۱۱. همان، صص ۴۱-۴۸.

۱۲. همان، صص ۵۰-۵۱.

۱۳. همان، صص ۶۵ و ۸۶.

۱۴. همان، صص ۸۱-۸۲.

۱۵. همان، صص ۱۱۶-۱۱۷.

۱۶. همان، صص ۱۴۸-۱۴۹.

۱۷. همان، صص ۱۳۰ و ۱۴۹.

۱۸. همان، صص ۱۴۸-۱۴۹.

۱۹. همان، صص ۱۴۹-۱۵۰.

۲۰. Miti (Ministry of International Trade and Industry)

۲۱. همان، صص ۱۵۳-۱۵۴.

۲۲. همان، صص ۱۵۴-۱۵۵.

۲۳. همان، صص ۱۵۸-۱۵۹.

۲۴. همان، صص ۱۷۲-۱۷۳.

۲۵. همان.

۲۶. همان، صص ۱۵۹-۱۶۰.

۲۷. برای اطلاع درخصوص تأثیر فرهنگ و روحیات مردم

ژاپن در امر اقتصاد و توسعه ر.ک اسکات مرتون: پیشین.

۲۸. همان، صص ۲۱۴-۲۱۵.

۲۹. همان، صص ۲۱۶-۲۱۷.

۳۰. همان، صص ۲۲۰-۲۲۱.

۳۱. همان، صص ۲۲۰-۲۲۱.

۳۲. همان، صص ۲۴۵-۲۴۶.

۳۳. همان، صص ۲۴۷-۲۴۸.

۳۴. این مشکلات نظامی - دفاعی مربوط به دوره جنگ سرد

است.

۳۵. همان، صص ۲۴۷-۲۴۸.

۳۶. همان، صص ۲۷۲-۲۷۳.

۳۷. همان.

۳۸. همان، صص ۲۶۸-۲۶۹.

۳۹. همان، صص ۲۸۱-۲۸۲.

۴۰. همان، صص ۳۰۷-۳۰۸.

۴۱. همان، صص ۳۹۸-۳۹۹.

۴۲. همان، صص ۳۲۰-۳۲۱.

۴۳. همان، صص ۳۲۱-۳۲۲.

۴۴. همان، صص ۳۲۱ و مقایسه شود با صص ۳۲۴-۳۲۵.

۴۵. همان، صص ۳۳۳-۳۳۴.